УДК 330.341.1

С. А. ПОПЕЛЬ
Хмельницький національний університет

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В статті обґрунтовано необхідність розробки і впровадження нових методичних підходів до формування інноваційного потенціалу промислового підприємства, серед яких найбільш перспективним визначено інтегративний підхід. Визначені основні типи інтегрованих систем управління, а також наведено конкурентні переваги, які вони надають промисловим підприємствам. Запропоновано інтегровану систему управління інноваційним розвитком підприємства.

Ключові слова: міжнародні стандарти якості, інтегрована система управління, інноваційний розвиток підприємства.

S. A. POPEL
Khmelnytsky National University

INTEGRATIVE APPROACH TO THE FORMATION OF INNOVATIVE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

The aim of the paper is to study the essence of integrated business management and development of an integrated system of innovative development. In the article the need to develop and introduce new methodological approaches to the development of innovative potential of industrial enterprises, the most promising determined using an integrative approach to the construction of systems of innovation development company. The basic types of integrated management systems and defines the competitive advantage they provide to industry. Proposed an integrated system of innovative development company. The role of major subsystems integrated system of innovative development company. This way introduction of the integrated systems of innovation development gives the company a significant competitive advantage and contributes to escalating innovation potential.

Keywords: international standards of quality, integrated management system, innovative development company.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин, постійного зростання міжнародної конкуренції та обмеженої кількості ресурсів все більш важливого значення набуває здатність промислового підприємства швидко реагувати і пристосовуватися до нових умов ведення господарської діяльності. Одним із найбільш ефективних заходів, що дозволяє набувати промисловому підприємству цієї властивості, є формування і розвиток інноваційного потенціалу. Цей захід, сьогодні є найбільш економічно доцільним у контексті підвищення конкурентоспроможності і рентабельності підприємства. Однак формування інноваційного потенціалу промислового підприємства може бути ефективним лише за умови побудови на підприємстві відповідної системи управління.

Сучасний етап розвитку економіки обумовлює необхідність розробки нових методичних підходів до формування ефективної системи управління підприємством. В першу чергу необхідним є розробка і впровадження тих методичних підходів, які зосереджені на постійному поліпшенні якісних характеристик продукції, забезпеченні професійної безпеки і здоров'я працівників, застосування принципів соціальної відповідальності перед суспільством тощо. У відповідності до цього, все більше науковців сходяться на думці, що необхідним є побудова інтегрованих систем управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед чисельних досліджень, проведених у напрямку побудови на промислових підприємствах інтегрованих систем управління, в першу чергу, заслуговують на увагу праці таких науковців, як О.І. Момот, С.В. Філіппова, А.С. Тельнов, Н.А. Кусакін, В.В. Назаренко, І.І. Осмола, В.М. Лук'яненко, І.В. Галич, О.В. Афанасьєва, І.М. Шустіна.

Проте, недостатньо вивченим залишається питання побудови інтегрованої системи управління інноваційним розвитком підприємства, що зумовлює необхідність проведення подальших досліджень у цій сфері.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності інтегрованих систем управління підприємством і розробка інтегрованої системи управління інноваційним розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтегрована система менеджменту – це частина системи загального менеджменту організації, яка відповідає вимогам двох або більше міжнародних стандартів на системи менеджменту і функціонує як єдине ціле [1, с. 49–53].

Вперше в наукових дослідженнях поняття «інтегрована система управління підприємством» з'явилася у 90-х роках XX ст. Характерною рисою такої системи є те, що на підприємстві впроваджуються і одночасно функціонують дві системи менеджменту. На початковому етапі розвитку інтегрованих систем управління підприємством найчастіше використовувалися системи управління якістю і системи управління навколишнім середовищем. Проте з часом такі системи менеджменту почали створювати на основі таких міжнародних стандартів, як ISO 9000 (Quality management system), ISO 14000 (Environmental management system), OHSAS 18000 (Occupational health and safety management systems), SA 8000 (Social accountability), ISO 17799 (Information technology − Code of practice for information security management), HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point) тощо [2]. В залежності від типу і характеру поєднання зазначених

стандартів розрізняють декілька типів інтегрованих систем управління підприємством [3]:

1. Адитивна модель інтегрованої системи управління. Побудова такої системи управління передбачає послідовне доповнення до системи управління якістю (базової), системи екологічного управління та системи управління безпекою і охороною праці.

2. Інтегрована система управління з одночасним запровадженням усіх систем управління. Передбачає одночасне поєднання усіх систем управління в єдиний комплекс.

3. Частково інтегрована система управління. Інтеграція у межах двох рівнів і поєднання з третім та розробка окремих систем управління з визначеними аспектами.

4. Окремі особливі системи управління та кінцева їх інтеграція. Така інтеграція передбачає окреме створення різних систем управління із подальшим їх об'єднанням.

Використання інтегрованих систем управління підприємством набуває все більшого поширення, що в першу чергу спричинено значними конкурентними перевагами, які отримує підприємство при їх впровадженні, зокрема таких, як: збільшення ефективності використання обмежених ресурсів, спрямованих на досягнення намічених цілей; досягнення синергічного ефекту шляхом об'єднання декількох систем менеджменту, а також створення гармонізованої системи менеджменту підприємства; збільшення мобільності і адаптивності до швидкозмінних умов господарювання системи управління підприємством; створення ефективної системи професійного навчання і підвищення кваліфікації персоналу.

Попри значні переваги і позитивні ефекти, які приносить використання даного підходу до управління підприємством, зауважимо, що вітчизняні підприємства стикаються із значними перешкодами і невизначеностями у процесі побудови інтегрованих систем управління, що в першу чергу спричинено: відсутністю сертифікованих, відповідно до вимог міжнародних стандартів, систем управління якістю; недостатньою кількістю фінансових ресурсів, необхідних для впровадження інтегрованих систем управління; відсутність фахівців, які спроможні побудувати таку систему управління і ефективно нею керувати, недостатня мотивація і психологічні бар'єри при переході на інтегровані системи управління.

Разом з тим, у наукових дослідженнях все частіше обґрунтовується необхідність і перспективність побудови інтегрованих структур різних підсистем загальної системи управління підприємством, зокрема таких, як: управління якістю продукції, управління трудовими ресурсами, управління маркетинговою діяльністю, управління фінансово-економічною діяльністю тощо.

На нашу думку, в сучасних умовах посилення міжнародної конкуренції все більшої необхідності набуває необхідність впровадження інтегрованих систем управління, які будуть спрямовані на формування потужного інноваційного потенціалу. Прикладом такої структури може бути інтегрована система управління інноваційним розвитком підприємства.

Під інтегрованою системою управління інноваційним розвитком підприємства ми пропонуємо розуміти складову загальної системи управління підприємством, що побудована на основі вимог міжнародних стандартів якості ISO серії 9000 і стандартів ISO 14000, OHSAS 18001, BS IIP, SA 8000, а також спрямована на забезпечення формування і розвиток інноваційного потенціалу підприємства.

Крім сприяння формуванню інноваційного потенціалу, побудова на промисловому підприємстві інтегрованої системи управління інноваційним розвитком надає йому значні вигоди, зокрема: покращує результати інноваційної діяльності; забезпечує підвищення якості інноваційної продукції за рахунок застосування системного і процесного підходів до управління підприємством; стимулює покращення екологічних і техніко-економічних показників інноваційного виробництва; сприяє професійному розвитку і високому рівню безпеки працівників; стимулює інвестиції в інтелектуальний капітал тощо.

Інтегрована система управління інноваційним розвитком може мати вигляд, представлений на рис. 1.

Нами виділено такі підсистеми інтегрованої системи управління інноваційним розвитком підприємства, як: підсистема ресурсного забезпечення, науково-дослідна підсистема, підсистема планування інноваційного розвитку, виробнича підсистема, підсистема управління якістю, підсистема комерціалізації інноваційної діяльності (маркетингова), підсистема стимулювання і професійного розвитку персоналу. Більш детально розглянемо основні підсистеми інтегрованої системи управління інноваційним розвитком підприємства шляхом виокремлення їх основних завдань (табл. 1).

Дослідження основних завдань підсистем інтегрованої системи управління інноваційним розвитком підприємства показує, що кожна з них відіграє значну роль у процесі інноваційного розвитку промислового підприємства, крім того, слід зауважити, що для ефективного виконання своїх основних завдань вони повинні знаходитися у тісному взаємозв'язку між собою.

Попри це, на нашу думку слід акцентувати увагу на такій підсистемі, як підсистема управління якістю. Крім завдань, які були наведені в табл. 1, слід звернути увагу на те, що дана підсистема бере активну участь у побудові самої інтегрованої системи. Це зумовлено тим, що організаційною основою створення інтегрованої системи управління інноваційним розвитком підприємства мають бути міжнародні стандарти якості ISO серії 9000 і стандарти ISO 14000, OHSAS 18001, BS IIP, SA 8000, які впроваджуються і контролюються саме цією структурною одиницею системи управління. Тому провідну роль в інтегрованій системі управління відіграє підсистема управління якістю, крім того вона дає підприємству можливість виготовляти інноваційну продукцію з високими якісними характеристиками.

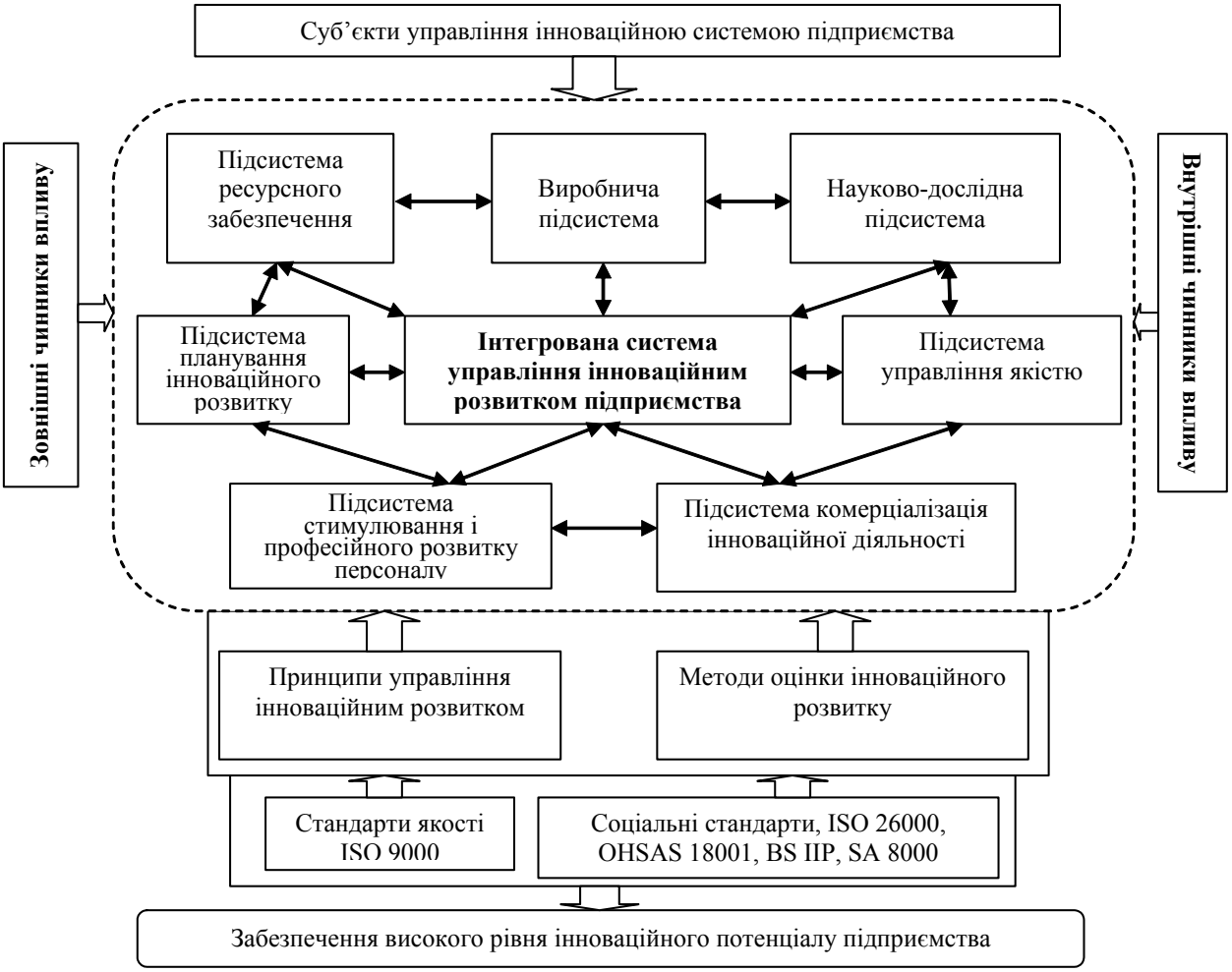

Рис. 1. Інтегрована система управління інноваційним розвитком підприємства

Слід зауважити, що на функціонування і взаємодію підсистем інтегрованої системи управління інноваційним розвитком підприємства впливає низка чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, які можуть спричиняти як позитивний вплив так і негативний. До чинників внутрішнього середовища відносять: наявність високо кваліфікованого персоналу підприємства; рівень технологій і обладнання; використання новітніх соціальних стандартів управління персоналом; рівень комунікативних зв'язків між структурами підприємства; стан інноваційної системи підприємства; можливість проведення науково-дослідних робіт; використання сучасних систем професійного навчання персоналу і мотивації праці; організаційна структура, яка сприяє здійсненню інноваційної діяльності; рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, до чинників зовнішнього середовища: стан ринку праці в крані; система кредитування і фінансування інноваційної діяльності в країні; система сертифікації і стандартизації інноваційної продукції; програми захисту інтелектуальних прав підприємств; розвиток науково-технічного прогресу в країні; стан економічного розвитку країни; розвиток соціотехнічних систем; система професійно-технічної освіти; інноваційна інфраструктура.

Крім того, така інтегрована система повинна функціонувати відповідно до певних принципів, зокрема, це мають бути принципи: цілісності, пріоритетності інтересів, оптимальності, науковості, інноваційності, автономності, взаємоузгодженості, адаптивності, прогресивності, оперативності, економічності, соціальності тощо.

Не менш важливими елементом інтегральної системи є методи оцінки інноваційного розвитку, оскільки він допомагає обчислити ефективність такої системи. В економічній літературі існує значна кількість наукових підходів до оцінювання інноваційного розвитку підприємств. Так одні фахівці при оцінюванні інноваційного потенціалу покладаються в основному на аналіз фінансової стійкості, інші науковці використовують підходи, які створені на основі розрахунку інноваційного клімату, також використовують з даною метою схему «ресурси – функції – проекти». Серед найбільш часто використовуваних методологічних підходів для оцінки інноваційного потенціалу слід згадати також: матричний, експертний, бальний, порівняльний, діагностичний, прогностичний, SWOT-аналіз, інтегральний та ін. Використання вищезгаданих методів має свої переваги та недоліки. Для того, щоб уникнути або мінімізувати вплив більшості з них можливим є використання методу, який об'єднає їх переваги і допоможе

комплексно оцінити рівень інноваційного потенціалу промислового підприємства, а саме – інтегральний підхід.

Таблиця 1

Основні завдання підсистем інтегрованої системи управління інноваційним розвитком

Підсистема	Завдання
Підсистема планування інноваційного розвитку	1. Структуризація і формування цілей інноваційної діяльності. 2. Вибір оптимальної стратегії інноваційного розвитку підприємства. 3. Формування програм досліджень, розробок, впровадження у виробництво і комерціалізації інноваційної продукції. 4. Розподіл програм і окремих завдань та закріплення їх за виконавцями. 5. Формування системи звітності для контролю за виконанням інноваційних завдань. 6. Формування оптимального по номенклатурі та асортименту портфеля нововведень та інновацій. 8. Формування і контроль за виконанням організаційно-технічних і соціально-економічних заходів для забезпечення виконання плану інноваційного розвитку. 9. Стимулювання виконання плану інноваційного розвитку.
Підсистема стимулювання і професійного розвитку персоналу	1. Мотивація і стимулювання персоналу до інноваційної діяльності. 2. Розробка системи винагород і преміювання за результатами роботи. 3. Професійне навчання персоналу у відповідності до інноваційних завдань підприємства і специфіки роботи. 4. Розвиток персоналу з метою ліквідації розриву між технологічним розвитком і розвитком людських ресурсів. 5. Навчання з метою підвищення загальної кваліфікації. 6. Навчання з метою набуття навичок для роботи на новітньому обладнанні. 7. Навчання для засвоєння нових прийомів і методів виконання трудових операцій.
Підсистема ресурсного забезпечення	1. Проведення аналізу наявності всіх необхідних ресурсів для забезпечення виконання поставлених інноваційних цілей і визначення необхідних обсягів залучення ресурсів ззовні. 2. Розробка стратегії ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємства. 3. Забезпечення всіх процесів інноваційної діяльності ефективною логістикою (закупівля, доставка, складування, розподіл тощо). 4. Організація оперативного обліку руху ресурсів, централізованої доставки ресурсів у цехи й на ділянки.
Науково-дослідна підсистема	1. Проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт для забезпечення виконання інноваційних цілей підприємства. 2. Продукування ідей, промислових зразків, раціоналізаторських рішень, які пізніше, за умови їх реалізації, допоможуть створити новітні продукти, обладнання, устаткування або нададуть змогу їх модернізувати чи удосконалити. 3. Виготовлення експериментального зразка нового виробу, обладнання чи устаткування. 4. Тестування і вивчення споживчих якостей експериментального зразка.
Виробнича підсистема	1. Підготовка виробничих ділянок до виробництва інноваційного виду продукції. 2. Налагодження обладнання і устаткування згідно нових технологічних вимог. 3. Проведення відбору працівників необхідної кваліфікації та їх інструктування для виконання поставлених виробничих операцій. 4. Перевірка функціональної готовності обслуговуючих виробництво служб підприємства. 5. Безпосередній запуск інноваційного продукту у виробництво.
Підсистема	Призначення та завдання
Підсистема управління якістю	1. Участь у дослідно-конструкторських і експериментальних роботах, необхідних для покращення якісних характеристик інноваційних продуктів. 2. Вивчення й аналіз якісних характеристик продукції, що випускається підприємством з метою вироблення рекомендацій для покращення їх якості. 3. Проведення експертизи інноваційних проектів з метою оцінки рівня їхньої стандартизації й уніфікації. 4. Впровадження на підприємстві міжнародних стандартів якості. 5. Контроль якості за виготовленням інноваційних видів продукції. 6. Стимулювання якості праці персоналу, зайнятого розробкою інноваційної продукції.
Підсистема комерціалізації інноваційної діяльності (маркетингова)	1. Вивчення ринку з метою виокремлення його потреб і шляхів вирішення. 2. Дослідження реакції на інноваційний товар та вивчення його потенціалу на ринку. 3. Розробка стратегії поведінки на ринку стосовно інноваційних продуктів. 4. Проведення маркетингових дослідження з метою встановлення ціни на інноваційні товари, яке буде включати: прогнозування попиту на інноваційний продукт, розрахунок витрат на виробництво товару, дослідження цін на аналогічні товар конкурентів тощо. 5. Комерціалізація продукту інноваційної діяльності підприємства на ринки. 6. Проведення рекламної компанії для покращення сприйняття споживачами товарів.

Результатом впровадження запропонованої інтегрованої системи інноваційного розвитку промислового підприємства має бути досягнутий певний рівень інноваційного потенціалу підприємства.

Висновки. Необхідність формування потужного інноваційного потенціалу, постійного покращення якісних характеристик товарів і послуг, забезпечення високих стандартів безпеки працівників і їх професійного розвитку стимулюють розробку нових методичних підходів до формування ефективної системи управління підприємством. Одним із найбільш перспективних підходів, в сьогоднішніх умовах, є побудова і розвиток інтегрованих систем управління, які створюються на основі міжнародних стандартів якості. Провідним вітчизняними вченими доведено необхідність побудови інтегрованих структур у різних сферах діяльності підприємства, зокрема в таких: управління якістю продукції, управління трудовими ресурсами, управління маркетинговою діяльністю, управління фінансово-економічною діяльністю тощо.

На нашу думку, в сучасних умовах посилення міжнародної конкуренції, все більшої необхідності набуває необхідність впровадження інтегрованих систем управління і у сфері управління інноваційним розвитком, оскільки вони сприяють формуванню потужного інноваційного потенціалу і надають підприємству значні конкурентні переваги.

Література

1. Кусакин Н.А. Интегрированные системы менеджмента на основе международных стандартов. Начало пути / Н.А. Кусакин, В.В. Назаренко, И.И. Осмола // Новости. Стандартизация и сертификация. − Минск : БелГИСС, 2005. − № 1. − С. 49–53.

2. Лук'яненко В.М. Інтегровані системи менеджменту [Електронний ресурс] / В.М. Лук'яненко, І.В. Галич, О.В. Афанасьєва. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/yakict_2011_2_14.pdf.

3. Шустіна І.М. Створення інтегрованої системи управління як стратегічний напрямок економічного розвитку сільських територій / І.М. Шустіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elibrary.nubip.edu.ua/12848/1/11sim.pdf.

References

1. Kusakyn N.A. Yntehryrovannye systemy menedzhmenta na osnove mezhdunarodnykh standartov. Nachalo puty [Tekst] / N.A. Kusakyn, V.V. Nazarenko, Y.Y. Osmola, // Novosty. Standartyzatsyya y sertyfykatsyya. − Mynsk: BelHYSS, 2005. − 1. − S. 49-53.

2. Lukyanenko V.M. Intehrovani systemy menedzhmentu / V.M.Lukyanenko, I.V. Halych, O.V. Afanas'yeva. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/yakict_2011_2_14.pdf.

3. Shustina I.M. Stvorennya intehrovanoyi systemy upravlinnya yak stratehichnyy napryamok ekonomichnoho rozvytku sil's'kykh terytoriy / I.M. Shustina. URL: http://elibrary.nubip.edu.ua/12848/1/11sim.pdf.

Надійшла 22.11.2014; рецензент: д. е. н. Тельнов А. С.